

یادگیری از دور در عصر اطلاعات و ارتباطات

(رشته علوم تربیتی)

دکترمهران فرج اللهی دکتر حسین زارع دکتر محمود هرمزی
دکتر محمدرضا سرمدی ناهید ظریف صنایعی

بسم الله الرحمن الرحيم

پیشگفتار ناشر

کتاب‌های دانشگاه پیام نور حسب مورد و با توجه به شرایط مختلف یک درس در یک یا چند رشته دانشگاهی، به صورت کتاب درسی، متن آزمایشگاهی، فرادرسی، و کمک درسی چاپ می‌شوند.

کتاب درسی ثمره کوشش‌های علمی صاحب اثر است که براساس نیازهای درسی دانشجویان و سرفصل‌های مصوب تهیه و پس از داوری علمی، طراحی آموزشی، و ویرایش علمی در گروه‌های علمی و آموزشی، به چاپ می‌رسد. پس از چاپ ویرایش اول اثر، با نظرخواهی‌ها و داوری علمی مجدد و با دریافت نظرهای اصلاحی و متناسب با پیشرفت علوم و فناوری، صاحب اثر در کتاب تجدیدنظر می‌کند و ویرایش جدید کتاب با اعمال ویرایش زبانی و صوری جدید چاپ می‌شود.

متن آزمایشگاهی (م) راهنمایی است که دانشجویان با استفاده از آن و کمک استاد، کارهای عملی و آزمایشگاهی را انجام می‌دهند.

کتاب‌های فرادرسی (ف) و **کمک درسی** (ک) به منظور غنی‌تر کردن منابع درسی دانشگاهی تهیه و بر روی لوح فشرده تکثیر می‌شوند و یا در وبگاه دانشگاه قرار می‌گیرند.

مدیریت تولید محتوا و تجهیزات آموزشی

فهرست مطالب

نه	پیشگفتار
۱	بخش اول. مبانی آموزش از دور
۳	فصل اول. مفاهیم نظری آموزش از دور
۳	۱-۱ مقدمه
۶	۲-۱ استقلال و خودکامگی
۶	۱-۲-۱ مفهوم استقلال از دیدگاه ودمایر
۷	۲-۲-۱ مفهوم استقلال از دیدگاه مور
۷	۳-۲-۱ مقایسه دیدگاه مور و ودمایر
۸	۴-۲-۱ مفهوم استقلال از دیدگاه گریسون
۹	۳-۱ تعامل و ارتباط
۱۱	۱-۱-۳ تعامل یادگیرنده - محتوا
۱۲	۲-۳-۱ تعامل یاددهنده و یادگیرنده
۱۳	۳-۳-۱ تعامل یادگیرنده - یادگیرنده
۱۴	۴-۳-۱ تعامل محتوا - محتوا
۱۴	۵-۳-۱ تعامل یاددهنده - محتوا
۱۴	۶-۳-۱ تعامل یاددهنده - یاددهنده
۱۵	۴-۱ صنعتی شدن
۱۵	۱-۴-۱ برنامه‌ریزی
۱۵	۲-۴-۱ تقسیم کار
۱۶	۳-۴-۱ خط تولید
۱۶	۴-۴-۱ مکانیزه کردن
۱۶	۵-۴-۱ استاندارد کردن
۱۷	۶-۴-۱ تولید انبوه
۱۷	۷-۴-۱ تمرکز
۱۷	۱-۵ نتیجه‌گیری

۱۹	فصل دوم. عوامل رشد آموزش از دور
۱۹	۱-۲ مقدمه
۲۰	۲-۲ پیشرفت‌های تکنولوژی
۲۱	۳-۲ ورود به عصر اطلاعات
۲۱	۴-۲ تغییر الگوی جمعیتی
۲۲	۵-۲ تغییر الگوی کاری و اجتماعی
۲۳	۶-۲ کاهش سرمایه‌های دولتی برای آموزش عالی
۲۳	۷-۲ رقابت در بازار آموزشی
۲۴	۸-۲ نتیجه‌گیری
۲۵	فصل سوم. سیر تکامل آموزش از دور
۲۵	۱-۳ مقدمه
۲۶	۲-۳ نسل اول (مدل مکاتبه‌ای)
۲۷	۳-۳ اصطلاحات استفاده شده در مدل مکاتبه‌ای
۲۸	۴-۳ نسل دوم (مدل چندرسانه‌ای)
۳۰	۵-۳ مدل‌های عمده آموزش از دور اولیه
۳۲	۶-۳ نسل سوم: مدل یادگیری دوربرد
۳۴	۷-۳ نسل چهارم: مدل یادگیری انعطاف‌پذیر
۳۵	۸-۳ نسل پنجم: مدل یادگیری انعطاف‌پذیر و هوشمند
۳۷	۹-۳ نتیجه‌گیری
۳۸	فصل چهارم. آموزش مبنی بر فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات
۳۸	۱-۴ مقدمه
۳۹	۲-۴ یادگیری الکترونیکی
۴۰	۳-۴ یادگیری توزیعی
۴۰	۴-۴ یادگیری مبنی بر منبع
۴۱	۵-۴ مفاهیم آموزش مبتنی بر فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات
۴۱	۱-۵-۴ حضور از دور
۴۲	۲-۵-۴ قابلیت انعطاف
۴۳	۳-۵-۴ تعامل
۴۴	۴-۵-۴ یادگیری فعال
۴۵	۵-۵-۴ همکاری
۴۶	۶-۴-۵ انگیزش
۴۷	۶-۴ تغییر الگوی فکری در آموزش از دور
۴۹	۷-۴ نتیجه‌گیری
۵۱	بخش دوم. نظریات یادگیری و آموزش از دور
۵۳	فصل پنجم. نظریات یادگیری
۵۳	۱-۵ مقدمه
۵۴	۲-۵ نظریه رفتارگرایی
۵۶	۱-۲-۵ فلسفه زیربنایی نظریه رفتارگرایی

۵۷	۲-۲-۵ مکتب رفتارگرایی در طراحی آموزش از دور
۵۷	۳-۲-۵ نقاط ضعف رفتارگرایی در آموزش از دور
۵۹	۴-۲-۵ دیدگاه یادگیری سازه گرایی
۶۰	۵-۲-۵ فلسفه زیربنای نظریه سازه گرایی
۶۲	۶-۲-۵ صاحب نظران عمده و تاریخچه سازه گرایی
۶۳	۷-۲-۵ چارچوب نظری سازه گرایی
۶۴	۸-۲-۵ سازه گرایی شناختی
۶۸	۹-۲-۵ سازه گرایی اجتماعی
۷۰	۱۰-۲-۵ شیوه سازه گرایی در طراحی آموزشی
۷۱	۱۱-۲-۵ رویکرد سازه گرایی شناختی در طراحی دروس از دور
۷۵	۱۲-۲-۵ رویکرد سازه گرایی اجتماعی در طراحی دروس از دور
۷۷	۱۳-۲-۵ دانش و نظریه یادگیری
۷۹	۳-۵ نتیجه گیری

۸۳	بخش سوم. اهمیت و جایگاه تفاوت فردی در پروسه یاددهی - یادگیری
۸۵	فصل ششم. سبک یادگیری
۸۵	۱-۱ مقدمه
۸۸	۲-۶ سبک یادگیری شناختی
۸۹	۱-۲-۶ سبک وابسته - نایسته به زمینه
۹۰	۲-۲-۶ سبک یادگیری کلب
۹۵	۳-۲-۶ سبک یادگیری دان
۹۷	۴-۲-۶ سبک یادگیری فلدر - سیلورمن
۱۰۰	۵-۲-۶ نظریه هوش چندگانه
۱۰۱	۶-۲-۶ سبک های یادگیری عاطفی
۱۰۴	۷-۲-۶ سبک های یادگیری فیزیولوژیکی
۱۰۴	۸-۲-۶ زمینه های فرهنگی تاریخی و نژادی
۱۰۶	۳-۶ نتیجه گیری

۱۰۹	بخش چهارم. یادگیری از دور اثربخش
۱۱۱	فصل هفتم. مزایا و محدودیت های آموزش از دور و سستی
۱۱۱	۱-۷ مقدمه
۱۱۲	۲-۷ مزایا و محدودیت های آموزش از دور و سستی
۱۱۷	۳-۷ نتیجه گیری

۱۱۸	فصل هشتم. رهنمودهایی برای آموزش از دور اثربخش
۱۱۸	۱-۸ مقدمه
۱۱۸	۱-۱-۸ طراحی محیط یادگیری اثربخش از دیدگاه بوتچار (۲۰۰۷) و هانافین (۲۰۰۶)
۱۲۳	۲-۱-۸ محیط یادگیری اثربخش از دیدگاه برانسفورد (۲۰۰۴)
۱۳۰	۳-۱-۸ اصول گامسون و چیکرینگ برای آموزش اثربخش
۱۳۲	۴-۱-۸ نکات تعلیم و تربیتی مؤسسه فن آوری ایلینویز (۲۰۰۷) در آموزش از دور
۱۳۴	۵-۱-۸ چهارچوب اسلوان (۲۰۰۵)

- ۱۳۶ ۸-۱-۶ مؤسسه خط مشی آموزش عالی (۲۰۰۰)
 ۱۳۸ ۸-۱-۷ آژانس کنترل کیفیت آموزش عالی
 ۱۳۸ ۸-۱-۸ اتحادیه آموزگاران آمریکا (۲۰۰۰)
 ۱۴۰ ۸-۱-۹ دانشگاه ماساچوست لول
 ۱۴۰ ۸-۱-۱۰ عناصر لازم برای موفقیت دوره‌های از دور از دید پرسی (۲۰۰۱)
 ۱۴۱ ۸-۱-۱۱ اصول آموزش اثربخش از دیدگاه نیکولز (۲۰۰۲)
 ۱۴۴ ۸-۲ نتیجه‌گیری

فصل نهم. موانع آموزش از دور اثربخش

- ۱۴۶ ۹-۱ مقدمه
 ۱۴۶ ۹-۲ موانع آموزش از دور اثربخش
 ۱۵۰ ۹-۳ نتیجه‌گیری

فصل دهم. یادگیری اثربخش از دور در آموزش عالی

- ۱۵۳ ۱۰-۱ مقدمه
 ۱۵۵ ۱۰-۲ تلفیق فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش عالی
 ۱۶۰ ۱۰-۳ پارادایم جدید آموزشی: از تدریس به یادگیری
 ۱۶۶ ۱۰-۴ نتیجه‌گیری

فهرست منابع

۱۷۱

پیشگفتار

فرآیند آموزش عالی در هر جامعه از اهمیت زیادی برخوردار است. دانشگاه‌های عصر حاضر با یک دگرگونی عمده مواجه می‌باشند. کمبود بودجه، افزایش شمار دانشجو، تغییر جمعیت دانشجویی، نیازهای آموزشی متنوع و جدید اجتماع به تغییرات سازمانی نیاز دارد، تغییراتی که با نیازهای جدید هماهنگ باشد. تغییرات سریع اقتصادی، اجتماعی و فناورانه ماهیت زندگی و مشاغل افراد را تحت تأثیر قرار داده است. افراد برای رویارویی با این تغییرات، باید به‌طور مداوم در حال یادگیری و بازآموزی باشند. این ویژگی‌ها در عصر حاضر موجب شده تا به‌طور مداوم بر تعداد داوطلبان ورود با آموزش عالی افزوده شود. در اغلب کشورها، تعداد داوطلبان ورود به دانشگاه‌ها بیش از ظرفیت آن‌ها است. از این رو در بیشتر کشورها دانشگاه‌های از دور برای پاسخ‌گویی به نیازهای آموزشی داوطلبان توسعه یافته است. با آموزش از دور، امکان "یادگیری بدون محدودیت زمانی و مکانی" متناسب با نیازهای دانشجو فراهم می‌شود. در چنین شرایطی، نگاه سیاست‌گذاران و متخصصان آموزش به مقوله آموزش از راه دور نیز کمی تفاوت کرده است. به‌طور مثال گزارش دولتی آموزش عالی نروژ تصریح می‌کند که آموزش از راه دور، مبتنی بر تکنولوژی نوین ارتباطات، عاملی کلیدی در خط‌مشی‌های آتی آموزش عالی خواهد بود. کمیسیون پژوهش و توسعه صنعتی اتحادیه اروپا نیز در گزارش خود می‌نویسد، اروپا نیاز به ساختاری وسیع و قابل انعطاف جهت آموزش از راه دور دارد. درحالی‌که جهانی شدن، توسعه تکنولوژی اطلاع‌رسانی و سایر موارد ذکر

شده منجر به تغییرات سریع در آموزش عالی شده‌اند، مشخصاً مسائل پایدار و همیشگی نیز همچنان وجود دارند. یکی از این مسائل در حوزه آموزش از دور، وجود الگوها یا مدل‌های متناسب با این نوع آموزش است. موفقیت و شکوفایی آموزش از دور با توسعه مدل‌های مناسب آموزشی، راهبردهای واقع‌گرایانه و شیوه‌های پداگوژی مناسب قرن ۲۱ امکان‌پذیر است. با توجه به اینکه آموزش از راه دور با سرعت زیادی در آموزش عالی در حال رشد است، نیاز به روشن نمودن راهبردهای یادگیری که به دانشجویان کمک کند تا در این محیط موفق شوند، احساس می‌شود. بنابراین نیاز به فراهم نمودن مبانی نظری که به‌طور اثربخشی توسعه و ارائه یادگیری از راه دور را تقویت کند وجود دارد. کتاب حاضر که حاصل مطالعات و تجربیات نگارندگان است به منظور استفاده استادان، دانشجویان، برنامه‌ریزان و همه کسانی که به گونه‌ای با این نظام آموزشی ارتباط دارند به رشته تحریر در آمده است.

نگاه اجمالی به مطالب کتاب

اولین بخش کتاب به بررسی و تحلیل تعاریف، مفاهیم نظریف سیر تکامل آموزش از دور، آموزش مبتنی بر فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات و تغییر الگوی فکری آموزش از دور می‌پردازد. در این فصل بیان می‌شود که در حال حاضر آموزش از دور مفهومی مهم در آموزش عالی است. به‌طور سنتی آموزش از دور برای افرادی که قادر به ثبت نام در کلاس‌های مرسوم نبودند، فراهم شده بود اما با پیشرفت‌های فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات هرکسی می‌تواند یادگیرنده از دور باشد. بنابراین آموزش از راه دور در حال تغییرات بنیادی است. استفاده از فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات، الگوی فکری آموزش از دور را دگرگون، مدل‌های موجود آموزش از دور را غنی‌تر و مدل‌های جدیدی را نیز ایجاد می‌کند. در نتیجه مدل‌های جدید با پداگوژی‌ها و ویژگی‌های متفاوت در حال ظهور است.

علی‌رغم این که یادگیری فردی، گروهی، از دور یا حضوری باشد، کاملاً پذیرفتنی است که افراد متفاوت یاد می‌گیرند و درک می‌کنند. بنابراین دانستن نظریات یادگیری برای درک بهتر یادگیری از دور لازم است. بخش دوم تحلیلی است بر جنبه‌های فلسفی و نظری یادگیری و کاربرد این‌ها در آموزش از دور. در این بخش

ضمن معرفی مکاتب گوناگون فکری یادگیری، پیشنهادهایی برای چگونگی کاربرد این تئوری‌ها در طراحی آموزش از دور کارآمد و مؤثر ارائه شده است.

شناسایی عوامل مؤثر در یادگیری یکی از مقوله‌های مهم و مورد پژوهش محققان می‌باشد. یکی از این عوامل تفاوت‌های فردی یادگیرندگان است. بخش سوم اهمیت و جایگاه تفاوت‌های فردی را در پروسه یاددهی- یادگیری و سبک‌های یادگیری را از منظرهای گوناگون مورد بحث و تحلیل قرار می‌دهد. این بخش بیان می‌کند هر یادگیرنده فردی با انگیزش‌های خاص است و برای مطالعه، دسترسی به منابع، عادات و شیوه‌های مطالعه، روشی خاص دارد. اگر تعلیم و تربیت را به‌طور کلی فراهم آوردن زمینه رشد در ابعاد گوناگون برای یادگیرندگان معنی کنیم، این مهم بدون توجه به تفاوت‌های فردی حاصل شدنی نیست و لحاظ نکردن آن در قلمرو تربیت، به الگوی سنتی در آموزش و پرورش منجر خواهد شد.

بخش چهارم ویژگی‌های یادگیری از دور اثربخش را مورد تحلیل و بررسی قرار می‌دهد. در این بخش مزایا و محدودیت‌های آموزش از دور و حضوری بررسی و رهنمودهای ارائه شده توسط منابع و مؤسسات معتبر در این زمینه مورد تحلیل قرار می‌گیرد و در نهایت موانع و چالش‌های یادگیری از دور اثربخش تعیین می‌شود.

بخش پنجم در واقع نتیجه‌گیری و تحلیل بخش‌های مختلف کتاب به منظور طراحی یادگیری از دور اثربخش در آموزش عالی است. در این بخش تلفیق فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش عالی و تغییر الگوی فکری از تدریس به یادگیری مورد بحث قرار می‌گیرد و در نهایت با توجه به عناصر مشترک در اصول و رهنمودهای آموزش از دور اثربخش و نظریات زیربنایی یادگیری و به منظور برطرف کردن موانع و کاستی‌های موجود آموزش از دور دانشگاهی راهکارهایی پیشنهاد می‌شود.

بخش اول

مبانی نظری آموزش از دور

فصل اول

مفاهیم نظری آموزش از دور

۱-۱ مقدمه

یادگیری سرآغاز نیاز به تکامل است. بدیهی است که هر چه علم و دانش بشری توسعه بیشتری می‌یابد، نیاز به تحول در یادگیری و سازو کارهای آن بیشتر می‌شود. آموزش و یادگیری از دور، بخشی از موضوع کلی آموزش در نظام تعلیم و تربیت است. آموزش از دور به شیوه‌های گوناگونی تعریف شده است. اما هیچ یک از این تعریف‌ها تعریف کامل و جامعی از آموزش از دور نیست و تمام جنبه‌های آن را در بر نمی‌گیرد.

آموزش از دور یکی دیگر از واژه‌هایی است که برای معرفی آموزش بدون حضور معلم به کار برده می‌شود. هولمبرگ^۱ (۲۰۰۱) از محققان پیشتاز، آموزش از دور را ارتباطی ناهمجوار می‌داند. بدین معنی که یادگیرنده و یاددهنده از حیث مکان و زمان از یکدیگر جدا می‌باشند.

پیترز در ۱۹۹۸، آموزش از دور را نظامی عقلانی می‌داند که در آن تولید و انتقال دانش به دیگران با استفاده از اصل تقسیم کار (کاربرد نظریه صنعتی در آموزش) و استفاده از فن‌آوری صورت می‌گیرد. آموزش غیرمستقیم و بر پایه فاصله جغرافیایی و روانی معلم و فراگیر استوار و ارتباط آموزشی بین این دو بر پایه قوانین تکنولوژیک است و تدریس در آن بین دو حیطه حمایت کامل معلم و حمایت نکردن او از یادگیرنده است.

سیف (۱۳۸۴) معتقد است که آموزش از دور شکل غیرمستقیم آموزش است که از طریق رسانه‌هایی مانند مواد چاپی، مواد کمک آموزشی، وسایل دیداری- شنیداری، رادیو، تلویزیون و رایانه میسر است.

کیگان^۱ (۱۹۹۳، ص ۷۵) فاصله معلم و یادگیرنده را در زمان یادگیری، مشخصه اصلی آموزش از دور می‌داند. از نظر وی آموزش از دور عبارت است از: "نظام آموزش برنامه‌ریزی شده برای سازماندهی فرآیند یاددهی- یادگیری به وسیله یک سازمان نه یک معلم، که هدف آن گزینش و کاربرد راهکارهای مناسب برای استفاده از فن‌آوری‌های جدید در آموزش، تسهیل ارتباط دوسویه میان معلم و شاگرد، فراهم کردن زمینه‌های یادگیری مستقل و ارزشیابی نتایج دانش توسط خود یادگیرندگان است."

کیگان شش عنصر را در آموزش از دور بیان می‌کند که از نظر بسیاری از افراد، تعریف کاملی است:

۱. جدایی یادگیرنده از یاددهنده،
 ۲. دخالت یک سازمان آموزشی در فرآیند یاددهی- یادگیری،
 ۳. استفاده از فن‌آوری‌های نوین آموزشی،
 ۴. تعامل یادگیرنده و یاددهنده با استفاده از فن‌آوری،
 ۵. نبود کلاس‌های جمعی و تأکید بر آموزش‌های فردی،
 ۶. فردی کردن یادگیری.
- کیگان این شش عنصر را پس از بازبینی تعاریف گفته شده ودمایر، هولمبرگ، مور وپترز^۲ بیان کرد.
- گریسون^۳ (۲۰۰۰) تعریف کیگان را نقد کرد، از دید او این شش عنصر برای توصیف مدل‌های مبتنی بر فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات کافی نبوده و ارتباط تعاملی در آموزش از دور را ندیده گرفته است. گریسون در این رابطه سه مشخصه زیر را بیان نمود:

۱. آموزش از دور بر این دلالت دارد که بیشتر ارتباطات بین یاددهنده و یادگیرنده همجوار نیست.
۲. آموزش از دور باید شامل ارتباط دو طرفه بین یاددهنده و یادگیرنده با هدف تسهیل و حمایت از آموزش باشد.
۳. آموزش از دور، از فن‌آوری به‌عنوان وسیله ارتباط دوطرفه استفاده می‌کند.

1. Keegan(1993)
 2. Wedemeyer, Holmberg, Moore and Peters.
 3. Garrison(2000)

ویژگی‌های بیان شده گریسون بر تعامل و ارتباط یادگیرنده و یاددهنده تأکید دارد تا فاصله فیزیکی آنان. این تعریف جدا از شیوه‌های ارتباطی یا نسل‌های آموزش از راه دور است. به اعتقاد دوی^۱ (۲۰۰۶) این تعریف ارتباط بیشتری با آموزش از راه دور در قرن ۲۱ دارد ولی فلسفه زیربنایی آموزش از راه دور را ندیده می‌گیرد.

با توجه به تعاریف و توصیفی که از واژه آموزش از دور صورت گرفته، نتیجه‌گیری می‌شود که آموزش از دور نوعی روش آموزشی است که یادگیری در آن فردی، مستقل و متکی به فراگیر است، گفتمان آموزشی از طریق رسانه‌ها و توسط سازمان آموزشی هدایت می‌شود و ضمن توجه به تعامل بین یاددهنده و یادگیرنده‌ها تأکید بر ارتباط غیرمجاورتی بین اجزاء آموزشی آن می‌باشد.

آموزش از دور پدیده جهانی پیچیده همراه با اصطلاحات، معانی، مفاهیم نظری و مدل‌های متعدد است. مطالعه آموزش از دور، بدون بررسی مبانی فلسفی و نظریات زیربنایی آن ممکن نیست. متخصصان کوشیده‌اند تا یادگیری را از زوایای مختلف بررسی کنند، با کوشش‌های آنان نظریه‌هایی تدوین شده است که خواننده را با جنبه‌های مختلف یادگیری از راه دور و تفاوت آن با یادگیری چهره به چهره آشنا می‌سازد. با وجود نظریات گوناگون، هیچ یک از نظریات موجود به تنهایی نمی‌تواند درک درستی از جریان پیچیده یادگیری بدهد، آن هم در نظامی که سعی دارد مفاهیم را غیرمستقیم و با حداقل رودرویی و از طریق رسانه، آموزش دهد (ریلوت^۲، ۱۹۹۹).

نظریات آموزش از راه دور بر اساس تقسیم‌بندی سوارت^۳ (۱۹۸۳، ص ۶۳) به

سه دسته تقسیم می‌شود:

۱. استقلال و خودکامگی^۴

۲. تعامل و ارتباط^۵

۳. صنعتی شدن^۶

1. Devi(2006)

2. Reigeluth(1999)

3. Sewart (1983)

4. Independence and Autonomy

5. Interaction and Communication

6. Industrialization

۱-۲ استقلال و خودکامگی

مفاهیم نظری استقلال و خودکامگی بر روی یادگیرنده تمرکز دارد. ودمایز و مور، دو نظریه‌پرداز اصلی مفاهیم نظری استقلال و خودکامگی هستند.

۱-۲-۱ مفهوم استقلال از دیدگاه ودمایز

ودمایز (۱۹۸۳، ص ۱۲۹) مطالعه مستقل را برای تشریح آموزش از دور در دانشگاه‌های امریکا استفاده کرد. او می‌گوید "یادگیری باید حق انتخاب زمان، مکان و سرعت یادگیری را به یادگیرنده بدهد". مطالعه مستقل یادگیری غیرسستی است که فرصت یادگیری و امکان دسترسی به مطالب را علی‌رغم مکان و زمان به یادگیرنده می‌دهد و او را در مرکز ارتباطات آموزش - یادگیری^۱ قرار می‌دهد.

دو نوع مطالعه مستقل وجود دارد:

۱- مطالعه مستقل داخلی

۲- مطالعه مستقل خارجی

در مطالعه مستقل داخلی، دانشجو در محیط آموزشی و مؤسسه قرار داشته و فعالیت‌های آموزشی و یادگیری فردی است نه گروهی. این تئوری بر مسئولیت دانشجو و خود تنظیمی^۲ در یادگیری تأکید دارد. ودمایز منشأ مطالعه مستقل را پایان جنگ جهانی اول می‌داند، برنامه‌های آموزشی برای دانشجویان طراحی و آن‌ها را تشویق می‌کردند که به‌طور مستقل یاد بگیرند. همچنین دانشجویان آزادی انتخاب دوره‌های تحصیلی را داشتند. این دوره‌ها بعداً "مطالعه مستقل" نامیده شد. برای مثال دانشگاه پرینستون^۳ در سال ۱۹۲۳ و دانشگاه استنفورد^۴ در سال ۱۹۲۵ دوره‌هایی را با عنوان دوره‌های مستقل راه‌اندازی کردند. شورای تحقیقات ملی^۵ (ایالات متحده امریکا) در کنفرانسی در لواء^۶ ۱۹۲۵ مطالعه مستقل را مناسب‌ترین نام برای این دوره‌ها نامید. برنامه‌های مطالعه مستقل داخلی، انعطاف‌پذیر بود و آزادی انتخاب اهداف و فعالیت‌ها را برای دانشجو فراهم می‌کرد. انعطاف‌پذیری، به دانشجو اجازه انتخاب مطالب درسی و سرعت مطالعه را می‌داد (همان منبع، ص ۵۵۱).

برنامه‌های مطالعه مستقل خارجی، فرصت یادگیری و مسئولیت شروع، تنظیم

1. Teaching-learning Relationships

2. Self-Regulation

3. Princeton University

4. Stanford University

5. The National Research Council (USA)

6. Iowa(1925)

سرعت و توقف یادگیری را برای دانشجویان فراهم می‌کرد. اما در تعیین اهداف و انتخاب فعالیت‌های یادگیری آزادی کمتری به دانشجو می‌داد و مواد درسی از پیش آماده شده بود. ودمایر مطالعه مستقل را فعالیتی فردی می‌داند و می‌گوید تا زمانی که یادگیرنده خود درگیر مطالعه و فعالیت‌های یادگیری نشود، یادگیری اتفاق نمی‌افتد. یادگیرنده به دو طریق استقلال دارد:

- قبول مسئولیت یادگیری
 - تنظیم فعالیت‌های خود برای رسیدن به اهداف
- تعریف او از مطالعه مستقل خارجی، با اصول زیربنایی آموزش از دور نسل اول سازگار است. مواد آموزشی از قبل برای یادگیرنده آماده شده اما شروع، سرعت پیشرفت و توقف فعالیت‌های یادگیری با مسئولیت و در محل زندگی خود یادگیرنده است.

۱-۲-۲ مفهوم استقلال از دیدگاه مور

از دیدگاه مور (۱۹۹۳ و ۲۰۰۳) یادگیرنده آزادی و استقلال تصمیم‌گیری را دارد. او سه جزء یادگیری را بیان می‌کند:

- تهیه محتوا
- اجرا
- ارزشیابی

یادگیرنده در آماده کردن مواد درسی و ارزشیابی یادگیری استقلال ندارد.

جدول ۱-۱ وسعت استقلال و اختیار یادگیرنده در مطالعه مستقل

تهیه	اجرا	ارزیابی
بدون اختیار	دارای اختیار	بدون اختیار

۱-۲-۳ مقایسه دیدگاه مور و ودمایر

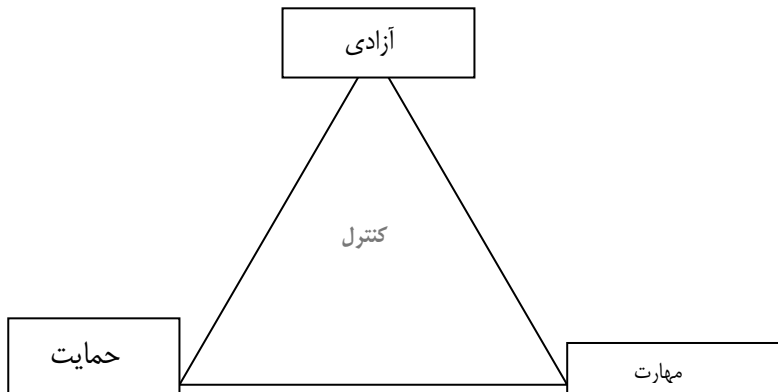
ودمایر برخلاف مور، در مطالعه مستقل داخلی، حق انتخاب موضوع درسی را به دانشجو می‌دهد. مدل مطالعه مستقل مور، شبیه مطالعه مستقل بیرونی ودمایر است و یادگیرندگان آزادی زمان، مکان و سرعت مطالعه را دارند. ولی این آزادی محدود به برنامه

زمانی معین در مواد آموزشی از پیش آماده شده است. محتوای دوره آموزشی آماده شده و یادگیرنده حق انتخاب و تعیین اهداف دوره را ندارد. استقلال یادگیرنده به برنامه مطالعه بستگی دارد و استقلال یادگیرنده بازتابی از ارتباط بین یادگیرنده و محتوا است.

۱-۲-۴ مفهوم استقلال از دیدگاه گریسون

از دیدگاه گریسون (۲۰۰۳، ص ۱۱۹) مفهوم استقلال یادگیرنده، حیطه وسیع تری را در فرآیند آموزشی دربر می گیرد که کنترل نام دارد. کنترل به سه جزء تقسیم می شود که سه ضلع یک مثلث را تشکیل می دهد:

- آزادی - یادگیرنده آزادی انتخاب اهداف، فعالیت های یادگیری و شیوه ارزشیابی را دارد.
- مهارت - یادگیرنده مهارت یا شایستگی، توانایی یادگیری مستقل را دارد.
- حمایت - منابع انسانی و غیرانسانی برای "هدایت و تسهیل تعامل آموزشی"

شکل ۱-۱ مفهوم استقلال از دیدگاه گریسون

این عناصر به منظور تأثیر بر کنترل تعاملات آموزشی، باید متوازن شوند. با وجودی که گریسون، استقلال یادگیرنده از دور را میزان کنترل تعاملات آموزشی می بیند، اما کنترل یادگیرنده تا حدی شبیه دیدگاه ودمایر و مور است. مع هذا تفاوت در این است که گریسون اعتقاد دارد که کنترل در آموزش از دور، نباید تنها از دیدگاه

یادگیرنده دیده شود، بلکه باید بین یادگیرنده و یاددهنده در تعاملات آموزشی مشترک باشد.

با نگاه دقیق به این نوشتار به این نتیجه می‌رسیم که یادگیرنده، از دور در هر سه دیدگاه بدرجاتی مستقل است. این سه دیدگاه درجات متفاوت انعطاف‌پذیری یادگیرنده را نشان می‌دهد.

۱-۳ تعامل و ارتباط^۱

تعامل مفهومی پیچیده در تمام انواع شیوه‌های آموزشی است. به‌طور سنتی تعامل بر گفتگو میان دانشجویان و معلمان در کلاس درس تمرکز دارد. جان دیویی (۱۹۳۸)، ص ۴۳ تجربه‌های آموزشی را تعامل بین یادگیرنده، عوامل انسانی و غیرانسانی تشکیل‌دهنده محیط آموزشی می‌بیند. او تعامل را عنصر تبیین‌کننده در فرایند آموزش می‌داند و هنگامی روی می‌دهد که دانشجویان اطلاعات بی‌روح دریافت شده از دیگران را تغییر ساختار داده و آن را به دانشی کاربردی و دارای ارزش شخصی تبدیل نمایند.

لاریلارد^۲ (۲۰۰۰، ص ۱۳۷) بیان می‌کند که آموزش باید فراتر از صرفاً دسترسی به اطلاعات و محتوا بوده و تعامل با دیگران در توسعه تدریجی درک شخصی یادگیرنده اهمیت بسزایی دارد. گریسون و شال^۳ (۱۹۹۰) بیان می‌کنند که تمام شیوه‌های آموزش تعامل میان یاددهنده، یادگیرنده و محتوا را دربر می‌گیرد. بنابراین هم تعامل با عوامل انسانی و هم غیرانسانی محیط از اجزاء جدایی‌ناپذیر تجربه آموزشی با کیفیت است.

اکثر محققان و صاحب نظران آموزشی به ارزش کنش متقابل تأکید کرده‌اند. از جمله چیکرینگ و گامسون^۴ (۱۹۸۷) تعامل یادگیرندگان با یکدیگر، مدرس - یادگیرنده و یادگیرنده - محتوا را از شاخص‌های مهم کیفیت در دانشگاه بیان نمودند. پژوهشگران به ارزش تعامل در فرایند آموزش تأکید دارند. نظریه‌پردازان آموزش از دور (گریسون و اندرسون، ۲۰۰۴؛ هولمبرگ، ۲۰۰۳؛ مور و کرسلی، ۱۹۹۶) تأکید زیادی به تعامل از

1. Interaction & Communication
2. Laurillard (2000)
3. Garrison and Shale (1990)
4. Chickering and Gamson (1987)

دیدگاه تعلیم و تربیت، ایجاد انگیزش در یادگیرنده و کاهش هزینه‌های اقتصادی مؤسسه می‌دانند.

مور (۲۰۰۳، ص ۲۵) یکی از نظریه‌پردازان نیست که آموزش از دور را از دیدگاه تعاملی تعریف می‌کند. او فاصله تبادلی^۱ را شکاف یا فاصله روانی و تعاملی می‌داند که با میزان گفت‌وگو بین یاددهنده و یادگیرنده و سازمان‌بندی آن در طراحی درس تعیین می‌شود، نه فاصله فیزیکی. فاصله تعاملی در تمام اشکال آموزش وجود دارد ولی هنگامی که گفتگو بین معلم و شاگرد کمتر باشد، بیشتر است. گفتگوی آموزشی هنگامی است که معلم آموزش می‌دهد و یادگیرنده واکنش نشان می‌دهد. مور تأکید زیادی به شیوه ارتباطی و تعاملی یادگیرنده و یاددهنده دارد، تا کیفیت و کمیت گفت‌وگو را افزایش دهد. با استفاده از شیوه ارتباطی مناسب، دیالوگ بین یاددهنده و یادگیرنده افزایش و فاصله تعاملی کاهش می‌یابد (دوی^۲ ۲۰۰۶، ص ۳۴).

یادگیری باید تعاملی باشد تا یادگیری سطح بالاتر را ارتقا داده و به ساخت مفهوم شخصی کمک کند. بر طبق نظر مور (۲۰۰۳) یادگیری عبارتست از تولید دانش، مهارت، و نگرش‌های جدید که از طریق تعامل یادگیرندگان با محیط و اطلاعات به دست می‌آید. تعامل برای ایجاد احساس حضور در اجتماع، یگانگی و انتقال یادگیری برای یادگیرندگان آموزش الکترونیکی ضروریست. یادگیرندگان، محتوای یادگیری را از طریق تکنولوژی دریافت و آن‌ها را پردازش می‌کنند، سپس اطلاعات را شخصی کرده و در زمینه مورد نظر به کار می‌گیرند. در این فرآیند، یادگیرندگان با محتوا، اساتید و دیگر یادگیرندگان تعامل برقرار می‌کنند تا ایده‌هایشان را آزمایش و تأیید کنند و آموخته‌هایشان را به کار ببرند.

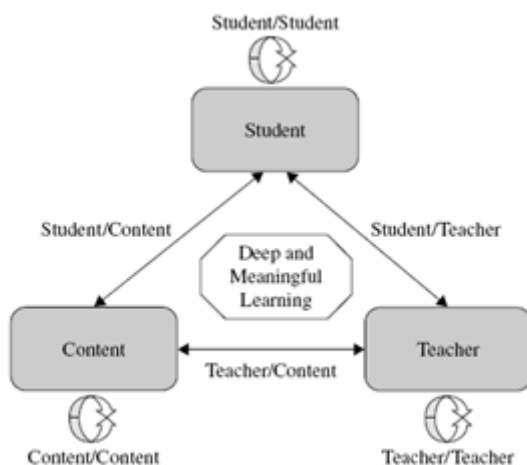
گریسون و اندرسون (۲۰۰۴) نیز تعامل را یکی از ویژگی‌های تعیین‌کننده یادگیری فعال می‌دانند و عقیده دارند که کلید فرایند یادگیری تعامل میان دانشجویان، بین استادان و دانشجویان و مشارکت در یادگیری است که حاصل این تعامل است. استفاده از شیوه مناسب ارتباطی در تعاملات آموزشی نقش حیاتی دارد. فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات، گفتگوی شخصی را میسر ساخته و فاصله تعاملی را کاهش داده است. میزان فاصله تعاملی به شیوه‌های گوناگون تعامل در آموزش از دور بستگی دارد.

مور (۱۹۹۳) در تحقیقات خود به سه نوع تعامل در آموزش از دور اشاره کرده است:

- تعامل یادگیرنده و محتوای آموزشی
- تعامل یاددهنده و یادگیرنده
- تعامل یادگیرنده و یادگیرنده

غیر از سه نوع تعامل در آموزش از دور، که مور آن‌ها را بیان کرده، گریسون و اندرسون^۱ (۱۹۹۸، ۲۰۰۳) سه نوع دیگر تعامل را عنوان کرده اند؛ که شامل

- تعامل محتوا و محتوا
- تعامل یاددهنده و محتوا
- تعامل یاددهنده و یاددهنده

شکل ۱-۲ انواع تعامل در آموزش از دور، اقتباس از مور و اندرسون، ۲۰۰۳

۳-۱-۱ تعامل یادگیرنده-محتوا

تعامل یادگیرنده و محتوا، فرآیند هوشمندانه با محتوا است که منتج به تغییراتی در درک، فهم، ساخت ذهنی و شناختی فراگیران می‌شود. هولمبرگ (۲۰۰۳، ص ۱۱۶) تعامل یادگیرنده-محتوا را گفتگویی هدایت شده می‌داند. با گفتگوی هدایت شده، تعامل بین یادگیرنده از دور و تهیه کننده درس از طریق مواد آموزشی برقرار می‌شود. هولمبرگ